

FAMOUS AND PRESTIGIOUS: SEZAI KARAKOÇ BETWEEN AESTHETICS AND POLITICS

HÜSEYİN ÇİL

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Mail: hcil_07@hotmail.com

 ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8503-4979>

ABSTRACT

Sezai Karakoç is a figure who has made significant contributions to the world of literature and thought in Turkey, both as a poet and as an intellectual. Poetic and political are intertwined in Sezai Karakoç, since his literary and intellectual aspects are at the forefront together. The aim of this study is to reveal the place of Sezai Karakoç in the relationship between aesthetics and politics. For this purpose, the following questions will be at the center of the text: Where does Karakoç take place in aesthetic and political scale with his literary identity? Where does he want to position himself in these two seemingly opposite poles? How does he gain this position? How does his prestige and reputation in the field of literature rise up between these two positions? A dual method was followed to answer these questions. One of them can be called close reading and the other can be called distant reading. While close reading tries to answer the questions in the light of the content of Karakoç's texts, distant reading tries to complete the answer by focusing on the statistical distribution of the texts and the periods in which they were written, rather than the content. The result of the study can be summarized as follows: Karakoç's basic position in the controversial relationship between aesthetics and politics is the state of being "both inside and outside", which is created by constantly coming and going. The tension between the aesthetic and the political stand out for Karakoç as the main line of his literary line, not as a confusion or inconsistency.

Keywords: Sezai Karakoç, Aesthetics, Politics, Literature, Poem.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 08.07.2022

Kabul Tarihi: 18.08.2022

Yayın Tarihi: 15.10.2022

Yayın Sezonu: Temmuz-Aralık

Makaleye Atıf Bilgisi

ÇİL Hüseyin (2022). "Meşhur ve Muteber: Estetik Ve Politik Arasında Sezai Karakoç". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 18 Sayı: 63. (172-189)

muhafazakârdüşünce • yıl: 18 - sayı: 63 • temmuz-aralık 2022

MEŞHUR VE MUTEBER: ESTETİK VE POLİTİK ARASINDA SEZAI KARAKOÇ

HÜSEYİN ÇİL

Öz

Sezai Karakoç hem şair hem de fikir insanı olarak Türkiye'de edebiyat ve düşünce dünyasına önemli katkılar sunmuş bir figürdür. Edebi ve fikri yönünün birlikte ön planda olması nedeniyle poetik ve politik Sezai Karakoç'ta iç içe geçmiştir. Bu çalışmanın amacı, Sezai Karakoç'un estetik ve politik arasındaki ilişkide yerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda şu sorular metnin odağında olacaktır: Karakoç edebiyatçı kimliği ile estetik ve politik skalasında nerede yer alır? Kendini bu iki zıt görünen kutupta nereye konumlamak ister? Bu konumunu nasıl elde eder? Edebiyat alanındaki itibarı ve şöhreti bu iki konum arasında nasıl oluşur? Bu soruların cevaplamak için ikili bir yöntem izlenmiştir. Bunlardan birisi yakın okuma diğeri uzak okuma olarak adlandırılabilir. Yakın okuma, Karakoç'un metnlerinin içeriği ışığında sorulara cevap vermeye çalışırken uzak okuma metnlerin içeriğinden çok istatistiksel dağılımına ve yazıldığı dönemlere odaklanarak cevabı tamamlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın sonucu şöyle özetlenebilir: Karakoç'un estetik ve politik arasındaki gerilimli ilişkide temel konumu, sürekli gidiş gelişlerle oluşan "hem içerde hem dışarda" olma durumudur. Estetik ve politik arasındaki gerilim ve bu gerilim içindeki gidiş gelişler, Karakoç için bir kafa karışıklığı ya da tutarsızlık olarak değil edebi çizgisinin ana hattı olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Estetik, Politika, Edebiyat, Şiir.

Giriş

Sezai Karakoç, yaşadığı ve yazdığı dönem itibariyle Türkiye’deki önemli tarihsel gelişmelere tanık olmuş, onlardan doğrudan veya dolaylı etkilenmiş bir kişiliktir. Türkiye’de Karakoç’un da içinde bulunduğu kültür sanat alanı açısından önemli sorulardan birisini bu tarihin akışı içinde kültür ve sanat insanlarının yoğun politik gündem içerisinde kendisini ne kadar özerk kılabildiği oluşturur. Biraz kabaca bir bakışla, Türk edebiyatının bu konudaki karnesinin görece zayıf olduğu, politik gündeme angaje olma noktasında pek çekingen olmadığı ilk elden yapılabilecek tespitlerdir. Politik kamunun birçok gündemi edebiyatın da gündemi olmayı başarmıştır.

Bu durumdan en önemli zararı yine kültür sanat kurumlarının kendisinin gördüğünü söylemek yanlış olmaz. Rejimin sanatçısı, sağın romancısı, solun şairi gibi tanımlamalar estetik alanın talep ettiği asgari özerklikten uzak bir durumu tescil eder. Bu sıfatlar, taşıyanları için bir şöhret sağlayabilse de itibarları konusunda şüpheleri canlı tutar. Bir şair ya da yazar bu sıfatlarla kendi politik camiasında şöhret ve kimi zaman itibar sahibi olabilirken genel edebiyat kamusundaki itibarı konusunda aynı şeyi söylemek zordur. Şöhret, popülerliği garanti ederken itibarın altını oyma potansiyelini taşır. Siyasal polemiklerle dilden dile dolaşmak bir yazar için önemli bir tanınırlığı garanti ederken edebiyat camiasındaki itibarının tersine bir durumda ilerleme riski doğar. Türk edebiyatında pek çok yazar ya da şair bu türden tartışmaların konusu olmuş ve çoğunlukla “ideolojik” olarak yaftalanıp estetikten çok politik alanın içinde değerlendirilmiştir.

Peki edebiyatın politik olanla hiçbir bağının olmaması, tamamen estetik alan içinde kalabilmesi mümkün müdür? Politik olana bulaşmamış, ondan kendini koruyabilmiş pür estetik bir edebi alandan söz edilebilir mi? Bu sorulara peşin bir “evet” cevabı vermek zor görünüyor. Hayatın, toplumun içinde soluk alıp veren edebiyatın (Alver, 2018) pür estetik olmak gibi bir yükü taşıması zordur. Bu anlamda politik ya da ekonomik olandan tamamen kopmuş olmak yerine görece özerk bir edebi alandan söz etmek mümkün olabilir (Bourideu, 1999). Edebi alanın özerkliği görecedir. Çünkü politika ve ekonomi gibi diğer güçlü alanlarla yoğun bir temas içindedir. Bu nedenle onlardan azade olmaktan çok kendi bünyesine dâhil ederken onların etkisini filtrelemekten ve kendi işleyiş mantığı dâhilinde onları içine almaktan söz etmek daha doğru olur (Bourdieu, 1999). Kendi değerlendirme ölçütlerini oluşturmak, kendi kurumlarını, hiyerarşisini ve yapısını kurmak ve bu sistem içinde politik olana da kapılarını aralamak edebiyat alanının hem

toplumsal olanla hem bireysel olanla ilişkisini temellendirmek için önemli adımlardır. Bütün değerlendirme ölçüleri, hiyerarşileri ve konuları politik olanca belirlenmiş bir edebiyata itibar atfedilmesi oldukça zordur.

Bu çalışmanın amacı, yukarıda kısaca bahsedildiği bağlamda, Sezai Karakoç'un yerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda şu sorular metnin odağında olacaktır: Karakoç edebiyatçı kimliği ile estetik ve politik skalasında nerede yer alır? Kendini bu iki zıt görünen kutupta nereye konumlamak ister? Bu konumunu nasıl elde eder? Edebiyat alanındaki itibarı ve şöhreti bu iki konum arasında nasıl oluşur? Zira Karakoç'un Türkiye'de edebiyat alanı içinde 1950'lerde başlayan uzun serüveni pek çok kez estetik ve politik ikileminde sınanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası durumdan Soğuk Savaş atmosferine, muhtıra ve darbelerden neoliberal ekonomi politiğin yükselişine değin birçok farklı durumla yüzleşen Karakoç, bu girift iklimde kendi konumunu bulmuş, edebiyat alanı içinde muteber bir yer elde etmiştir.

Yukarıdaki soruları cevaplamak için ikili bir yöntem izlenmiştir. Bunlardan birisi yakın okuma diğeri uzak okuma olarak adlandırılabilir. Yakın okuma Karakoç'un kendi metinlerinin içeriği ışığında sorulara cevap vermeye çalışırken uzak okuma metinlerin içeriğinden çok istatistiksel dağılımına ve dönemlerine odaklanarak cevabı tamamlamaya çalışmaktadır. Uzak okuma, yakın okumanın öznelliğinin bıraktığı boşlukları nesnel biçimde doldurmayı amaçlamaktadır (Moretti, 2021).

İlk bölümde, yakın okuma kapsamında Karakoç'un poetik yazıları ve hatıralarına odaklanılmakta ve estetik-politik dengesindeki yeri anlaşılmaya çalışılmaktadır. İkinci bölümde ise Karakoç'un estetik ve politik kapsamlı eserlerinin kronolojisi ve yıllar içindeki dağılımına odaklanılarak birinci bölüm desteklenecektir.

Karakoç'un Düşüncesinde Estetik ve Politik

Sezai Karakoç'un edebiyat sahnesine çıktığı 1950'lerde özellikle şiir alanında önemli tartışmalar mevcuttur. Cumhuriyet'in tek partili yönetiminin ardından beliren toplumsal atmosferde bir yandan siyaseten bir serbestlemeden söz edilebilirken bir yandan da edebiyatın bu serbestlikten payını alıp alamayacağı sorusu gündemdedir. Sivil alanın politik alandan görece özerkleşmesine dönük çabalara paralel olarak edebi alanın da politik alandan özerkleşmesi, bir başka deyişle kendi değerlendirme ölçütlerini, kendi iç işleyişin ve referans alanını kurma girişimleri göze çarpar. O güne gelinceye

kadar özellikle Cumhuriyet dönemiyle öne çıkan hece ölçüsü ve sade dil merkezli şiir kanonu büyük oranda Cumhuriyet rejiminin politik hedeflerine yardımcıdır. Anlaşılır, sade bir dil, milli ölçü olan hece ve milli biçime uygun milli bir içerik bu anlayışın özünü teşkil eder. 1940'larda ortaya çıkan ve o güne kadar görülmemiş bir şiir anlayışını yansıtan Garip (I. Yeni) şiiri ise kendinden önceki geleneğe karşı konumlanır. Geleneği temsil eden vezin, kafiye ve sanatkârane üsluba karşı savaş açar (Kanık, 1997: 45). Önceki kanon gibi politik ufkun bir temsilcisi olmasa da Garip şiirinin estetizm karşıtı tutumu, sade bir Türkçeyi savunması gibi özellikleri onu en azından Cumhuriyet'in kamusal hedefleriyle örtüşür hale getirmiştir (Armağan, 2012: 100). Karakoç'un şiir anlayışının şekillendiği döneme gelinceye kadar, estetik özerklik, potansiyel olarak en yakın olduğu şiir alanından uzak görünmektedir. Ancak Karakoç ve çağdaşı bazı şairlerin özerk şiir arayışı 1950 sonrası şiirine damgasını vurur. Cemal Süreya, Ece Ayhan, Sezai Karakoç, İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar gibi isimler yeni bir şiir anlayışının, yeni bir biçim ve duyarlılığın peşindedir. Yeni şiirde,

“Ben'in en küçük davranışı bile büyük bir haber gibidir. Yaşama vardır ve önemlidir. Ama bir haber olarak neyin haberi bunu şair de bilmez. Orhan Veli akımı günlük çırpınışların şiiriydi. Bu şiir ise yaşamayı gerçek yaşamayı cevheri ile görmeye, yakalamaya çalışıyor” (Karakoç, 2012: 31).

Bu yeni şiir anlayışı (II. Yeni) modern Türk şiiri içindeki önemli kırılma noktalarından birisidir. Yaptığı en önemli değişiklik özerk şiir dilini kurmaktır denebilir. Şiir dili artık doğanın içinden görülen bir dizge olmaktan çıkar; doğa, şiir dilinin içinden görülür (Kahraman, 2000: 99). Şiir dili gündelik dilden ayrılarak kendi özerk dizgesinin içine yerleştirilir. Karakoç (1989d: 7), bu yeni ve hayli iddialı akımın içinde kendini saymasa ve aralarındaki benzerlikleri sadece aynı dönemde yaşamış olma ve biçim bakımından bazı ortaklıklarla sınırlandırmak istese de edebiyat alanına dâhil oluşunda hem dünyadaki yeni şiir biçimleri hem de çoğu zaman aynı dergide yazdıkları bu isimler etkilidir. Hatta onları kendi çıkardığı *Şiir Sanatı* dergisi çatısı altında bir araya getirerek bu akımın kurucu figürü vasfıyla da anılmıştır (Karataş, 2018; Koysak; 2018). Karakoç bir yandan *Büyük Doğu*'nun politik talebesi ise diğer yandan II. Yeni estetiğinin çıkış noktalarından birisidir.

Dava ve Edebiyat

“Dava”, sadece Sezai Karakoç'un değil onun yaşadığı dönemde farklı politik fraksiyonlardan gelen pek çok düşünür, şair ve yazarın misyonunun ortak adıdır. 1980 öncesi Türkiye'sinin toplumu dönüştürücü ve inşa edici

figürünün adı “dava adamı”dır (Göle, 2016). Karakoç da burada bir istisna değildir. Muhtelif eserlerinde kendisinin bir dava insanı olduğunu ve bu davanın da “Diriliş” davası olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle Karakoç’u sadece özerk bir şiir ve edebiyatın savunucusu olarak tanımlamak eksik kalacaktır. Bir hedefi olmak, bir ülkü sahibi olmak onun için sanat eserinin estetik değerini eksiltici değildir. “Çünkü bir sanat eseri bir ülküye alet olduğu kadar o ülküyü alet olarak kullanır. Bu açıdan sanatın işlemi çift değerlidir kullanır ve yayar” (Karakoç, 2014: 98). Dava, Karakoç’a göre estetiğin karşıtı değil muharrikidir.

“Biz sadece yazar olmayıp davamızın bir eli olarak hareket etmişizdir hep. Yazı yazmışsak bunun için yazmışızdır. Yazıyı yazı olsun diye değil; toplumun kurtuluşunun gerçekleşmesi için yazmışızdır. Onur kavgamız da yazarlık onurundan çok dava, inanç onuruna bağlanmalıdır. Yazarlığın gereklerini yerine getirmişsek yazılarımız okunur olmuşsa Allah’ın lütfu ve vergisi ile ve samimiyetimiz için olmuştur” (Karakoç, 1992: 10).

Poetik yazılarında sık sık belirttiği üzere Karakoç, şairi bir “diriliş eri” olarak tanımlar. Şair “doğası gereği” Diriliş davasının neferidir. Ancak bunu, şiiri bir propaganda aracına çevirerek yapmasına da karşıdır. Şair kendi kalesi olan şiiri savunmalıdır. Onun davaya hizmeti bir mitingçi edasıyla değil estetiğin sınırları içinde cereyan etmelidir. Şair, Diriliş’e ancak şiirin kendi özerk dili çerçevesinde katkı sunabilir. Kelimeleri edindikleri önceki anlamlarından çekip alır ve onlara yeni bir ruh üfleyerek yoluna devam eder (Karakoç, 2014: 22). Davaya hizmet edecek şair bu politik gayeye estetiğin zorlu yollarından ilerleyerek ulaşmalıdır. Bir başka deyişle Karakoç, politik olanın estetiğin filtresinden geçerek gün yüzüne çıkmasını bekler.

Bu konuya ilişkin en çarpıcı örneklerden birini Karakoç’un II. Yeni şiirinin öncüsü olarak anılmasına vesile olan *Şiir Sanatı* dergisinin çıkış süreci oluşturur. Dergi ancak iki sayı çıkabilmiştir; ancak gerek dergide yer alan isimler gerek içerik ve çıkış süreci dava ile estetiğin ilişkisini berraklaştırır.

Karakoç haricinde dergiye katkı sunanlar; Cemal Süreya, Gülten Akın, Erdal Öz, Orhan Duru ve Muzaffer Erdost’tur. Ayrıca Karakoç, dergide şiiri yayınlanması için Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Turgut Uyar’dan da şiir ister fakat yanıt alamaz. Bu isimlerin ortak özelliği hiçbir surette Sezai Karakoç’un “dava”sını paylaşmamaları hatta dünya görüşü olarak onunla tamamen zıt kupta bulunmalarıdır. Ancak Karakoç bu isimlerle estetik ortaklıklarını ideolojinin önüne koyarak dergide yazılarına yer verir. Elbette bunun çok erken tarihlerde (1955) gerçekleşmiş olması, henüz sağ sol gibi bir kutuplaşmanın gün yüzüne çıkmadan gerçekleşmesi buradaki çıkarımın genellenmesinin

önünde bir engel gibi görünebilir. Ancak dergi çıktıktan nerdeyse yarım asır sonra yaptığı bir değerlendirmede de Karakoç benzer bir tutumu sürdürür. Ona göre dergi bir yandan “sanat dürtüsünün” bir yandan da “görev duygusunun” ürünüdür. Bir yandan estetik bir yandan politik saikler onu harekete geçirir. Aşağıda dergiyle ilgili yaptığı iki yorum Karakoç’un zihnindeki da-va-estetik ilişkisine işaret etmektedir.

“Ancak iki sayı çıkmasına rağmen büyük yankı yaptı. Orhan Velicilerin tıkanıdığı Atilla İlhan’ın çıkışının da bir sonuç vermeyeceğinin anlaşıldığı bir anda hiç de beklenmeyen bir noktadan bir gençlik, sanat ve edebiyat dünyasında boy gösteriyordu. Şiir Sanatı mükemmel bir dergi miydi tabii ki değil; ama yeni bir de etkili idi. Bir arayıştı. Apaçık bir red, bir protesto, bir isyan olmamakla birlikte statükoyu kabul etmediği belli olan bir dergiydi” (Karakoç, 1989c: 12).

“Gerçi dergi bir sanat ve edebiyat dergisi olarak açık bir ideolojik tutum içinde değildi; ama dikkatli bir göz modern kılıklı ve pek de muhafazakâr kesim dergilerine benzemeyen bu dergide yeni bir inanç, İslam soluğu ve sezgisi tespit edebilirdi” (Karakoç, 1989c: 13).

Yukarıdaki birinci paragraf derginin estetik anlamda neye karşılık geldiğini, şiir alanında nereye konumlanmak istediğini vurgularken ikinci paragraf derginin davaya bağlanma noktasındaki konumunu işaret etmektedir. Karakoç bir yandan şiir alanında süregelen bir edebi statükoya meydan okuyabilecek bir estetik girişimden bahsederken bir yandan da estetik anlamda arasına mesafe koyduğu muhafazakâr kesim dergilerinden farklı bir dergide İslam davasının estetize edilebileceği fikrini öne çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Karakoç, politik ideallerini 1990 yılında Diriliş Partisini kurana kadar siyasal partilerden uzak tutar. Örneğin kendine 1970’lerde İslam davasının politik savunucusu olarak ortaya çıkan Milli Görüş geleneği partilerini politik olarak kendinden uzak bulduğu gibi estetik açıdan da avam bulur.

“O Parti de [Milli Nizam Partisi] o gazete de [Milli Gazete] benim gözümde milletin istikbali için hiçbir şey vaat etmiyordu. Kalite bakımından fazla avami idiler. Davanın ciddiyetinden, geçmiş ve geleceğinden habersiz fazla halk tipi bir hareketti bu. Aleyhinde asla bulunmamakla beraber içinde de olmayı uygun görmüyordum” (Karakoç, 1991: 19).

Estetik Özerklik

Karakoç’un edebiyat dünyasında önem verdiği ve her fırsatta dile getirdiği fikirlerden birisi özerkliktir. Her ne kadar ödevden, davadan sürekli bahsetse de bunları yerine getirme koşulları konusunda solcu, sağcı, İslamcı ya da milliyetçi birçok kalemden ayrılır. Benzer dünya görüşlerini paylaştığı insanları da bu konuda istisna tutmaz. Bunun en yakın örneği *Büyük Doğu*

dergisi etrafında sergilenir. Karakoç'un üstad olarak nitelediği ve davanın önde gelen isimlerinden olarak gördüğü Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisi gerek düşünce yazıları ile gerekse çizdiği edebi profil ile estetik ve politik arasındaki ayrımı önemsizleştirir. Konuya Necip Fazıl'ın kendi yaklaşımını kristalize eden dergide Karakoç'un yazdığı yıllarda da davanın dominant karakteri edebiyat boyutunu derinden etkiler. *Büyük Doğu*, şairlere, politik hayatın önemli aktörleri rolünü biçtiği için şiirlerde politik nitelik göze çarpar. Ancak Karakoç derginin edebiyat sayfasını yönettiği yıllarda bu görünüşte bir istisna teşkil eder ve daha sonra dergiye verdiği bireysel metinlerde de bu tavrı sürdürür. Sezai Karakoç, "Büyük Doğu hareketinin siyasi planda daha dengeli, daha düşünsel, İslami planda daha seçkin bir konuma yerleştirir" (Lekesiz, 2011: 966). Şiir açısından da farklı bir durum söz konusu değildir. *Büyük Doğu*'nun yukarıda belirtilen çizgisine karşın Karakoç dergide çıkan poetik yazılarında özerk şiiri ve şiir dilini savunur.

"Sanatçının iç gerçekliği hakkında çeşitli görüşler vardır. Birbirini tamamlayan açıklayan yıkan teoriler onları bir kenara bırakalım, sanat eseri bu gerçeklikten kopup gelen kendi başına yaşar bir hale gelen kabataslak yahut ince işlenmiş sisli yahut berrak bir dünyadır. Ona sanat eseri dedirten bu iç realite havası bu dokunulmazlıktır" (Karakoç, 2014: 30).

"Bir şiirin içindeki kelimeler artık bildiğimiz mücerret kelimeler değil şiirin kelimeleridir. Şiirin içinde yeni bir varlığın şartlarıyla vardır onlar şiirin hiç mantığı onları öyle farklı bir açıdan tuttuğu ışıkla aydınlatmaktadır ki onlar bütün aleladeliklerini yitirmişlerdir" (Karakoç, 2014: 30).

Yukarıdaki satırlar gerek Karakoç'un gerekse Necip Fazıl'ın politik olarak uzağında hatta zıt kutbunda bulunan II. Yeni akımının düşünceleriyle bire bir örtüşür. Ancak Karakoç, *Büyük Doğu*'nun bir Necip Fazıl dergisi olduğu gerçeğinin farkında olmasına karşın estetik özerkliğin altını çizen bu satırları orada yazar.

Benzer bir durum II. Yeni hareketinin "resmi" yayın organı haline gelen *Pazar Postası* dergisinde yazmaya başladığında da yaşanmıştır. Karakoç'un önemli şiirlerini ve yazılarını yayımladığı *Pazar Postası* "yayın hayatı boyunca; Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, devrimci, yenilikçi, çağdaş ve ilerici bir gazete olarak varlığını sürdürmüştür" (Korkmaz, 2012: 39). Derginin yazar kadrosuna bakıldığında İslami duyarlılığa sahip tek kişi Sezai Karakoç'tur. Ancak burada da derginin ikinci yayın döneminde politik kimliğinden çok edebi kimliğinin öne çıkması faktörü Karakoç'u orada yazmaya ikna etmiştir. Sezai Karakoç, *Balkon* şiirinin arkadaşı Cemal Süreya tarafından kendinden habersiz *Pazar Postası*'nda yayınlanmasına öncelikle sinirlenir. Ancak Cemal

Süreya ve Muzaffer Erdost'un ısrarıyla yazmaya devam eder. Bu durumu Necip Fazıl da öğrenir. Karakoç'a göre *Pazar Postası*'nda yazmayı kabul etmesinin sebebi derginin edebiyat ve sanat bölümünün ayrı bir formda düzenlenmesi ve birçok kişinin edebiyat kısmı için dergiyi alıyor olmasıdır. Ayrıca ona göre Muzaffer Erdost ve Cemal Süreya o dönemlerde sanatı ideoloji ile karıştırmayan kişilerdir (Karakoç, 1989d: 7).

Karakoç'un özellikle şiir hayatı, kendisiyle politik olarak zıt kutupta bulunan II. Yeni şairleriyle ilişkisinin yoğun olduğu kabaca 1955-1965 döneminde edebiyat alanının özerkliğine sahip çıkması noktasında önemli ipuçları sunmaktadır. Bu dönemde Karakoç'la benzer politik çizgiden gelen edebiyatçıların "öteki mahalle" ile poetik bir ilişki kurmadaki güçlükleri düşünülürse Sezai Karakoç'un alandaki itibarı daha iyi anlaşılır. Özellikle dergiler etrafında gelişen şiir alanı onu farklı kesimden şairlerle bir araya getirmiştir. Şiirin, yayın süreci itibarıyla, dergilerin etkisiyle edebi dostlukları ve birliktelikleri -örneğin romana göre- daha çok gerektiren bir tür olması Karakoç'un özellikle 1950-60 dönemleri şairlik hayatında farklı kesimlerle yoğun bir etkileşim kurmasını sağlamıştır. Cemal Süreya ile geçmişten gelen arkadaşlığı da bu etkileşimin artmasına katkı sunmuştur. Bunun yanında edebiyat meselelerinin konuşulduğu dönemin çeşitli pastane, kahvehane gibi mekânlarında sık sık boy göstermesi, oralarda farklı yüzlerle bir arada oluşu sürece katkı sunan bir diğer unsurdur (Büyükokutan, 2018). Kendi deyimiyle Karakoç (1989e: 9) hem Batı tipi edebiyatçı kahvesinin hem de yerli kıraathanelerin müdavimlerindenidir. Edebi kamuya dâhil olduğu bu süreçler Karakoç'un estetik eğilimleri ile birleştiğinde, onu, II. Yeni çizgisine de yakınlaştırmıştır. Farklı politik çevrelerden gelen isimlerle şiir alanı içinde beliren etkileşimi -bu etkileşimin yoğunluğu nispetinde- politik olanı yok saymasını değil belki ama görece geri plana itebilmesini sağlamıştır.¹ Karakoç'un bireysel yeteneği ile edebi kamuya aktif dâhil oluşunun etkisi şiir alanında oluşan şöhret ve itibarını getirmiştir. Sadece sağ, mukaddesatçı yahut İslamcı okur yazar kesimde değil II. Yeni şiir anlayışını sürdüren yahut takip eden kesimde de takdir kazanmıştır (Kanter, 2018). II. Yeni şairi İlhan Berk'in aşağıdaki satırları bu itibarın örneklerinden sadece biridir.

"Bir zamanlar [Behçet] Necatigil ile Cağaloğluna iner özellikle Sezai Karakoç'un, Cahit Zarifoğlu'nun ve Erdem Beyazıt'ın kitaplarını arardık. Aynı bir kıta idi şiirler bizim için. Bugünkü İslamcı şairler gibi değildi hiçbiri: bizim gibi yazarlardı. Yalnız kaynakları ayrı idi. Bu da bizim hoşumuza gidiyordu. Şiir

1 Bu durumun sadece Sezaik Karakoç'u etkilediği söylenemez. Elbette bu edebi birliktelikler Karakoç'un muhataplarında da benzer etkiler oluşturmuştur (bkz. Büyükokutan, 2018).

dünyanın her yerinde dil ve teknik sorundur; şairi de öyle anırsınız. Düşünceleri bir yana, Sezai Karakoç'un şiirinden ayrı düştüğümü düşünemiyorum" (Berk, 2004'ten Akt: Büyükokutan, 2019: 64).

Karakoç'un da bu ilişkinin ve işleyişin zedelenmemesi adına hassasiyet gösterdiği ve görece özerk şiir alanının dinamiklerini gözettiği görülür. Örneğin anılarında sağ-muhafazakâr bir dergi olan *Hisar*'a şiir göndermesinin sebebini açıklarken hem onlarla fikri uyumsuzluğu gündeme getirir hem de "sanatta bir durağanlık içinde olmalarını" gerekçe gösterir (Karakoç, 1989a: 8). Yine "İslami kesimden" bir tüccarın çıkaracağı sanat-edebiyat dergisine sponsor olma teklifini reddeder. Karakoç'a göre "o kesim", "şiirlerini serbest yazdıkları için hiç anlamayacak ve beğenmeyecektir... çünkü henüz şiirde Mehmet Akif'ten bu yana geçilememişti[r] o çevrelerde... şair olarak Necip Fazıl'ı bile izler görünmüyorlardı[r]... parayı kabul ederse huzursuz olacaktı[r]..." (Karakoç, 1989b: 10). Buna paralel olarak II. Yeni ile ilişkilerinin yoğun olduğu dönemde çıkan şiir kitabı *Körfez*'e daha önce yayınladığı ve ideolojik nitelikli olarak belirttiği *Kapalı Çarşı, Şahdamar, Kara Yılan, Ötesini Söylemeyeceğim* gibi şiirlerini almaz (Karataş, 2018). *Şahdamar*'da yer alan aşağıdaki gibi dizelerin bulunduğu şiirlerin kitapta yer almaması Karakoç'un özerk şiir alanının işleyişini gözetken bir tavır olarak değerlendirilebilir. "Biz ve Siz" ayırımına dayalı bu satırların kendi şiir çevresinde oluşturabileceği tereddütleri göz önünde bulundurmuş olma ihtimali bundan önce zikredilen tutumuyla uyusmaktadır.

"Siz hürsünüz; siz şartsız ve kayıtsızsınız

Bir balığın, bir siyah, bir kara balığın

İncecik kılıçğı üzerine yemin edersiniz;

(K) harfi üzerine yemin edersiniz.

Rakı içen kadınların, çiçek yiyen kızların

İyilikleri, günahları ve çeyizleri üzerine yemin edersiniz.

İstakozların, kırmızı ve mavi istakozların

Bir mavzerlik peygamberlikleri üzerine,

Küçük ve büyük, acılı ve acısız

Yeminler yeminler yeminler edersiniz.

Siz siz üzere yeminler edersiniz.

Biz hayret eder, kuvvet eder, dudağımızı bükeriz;

Dudağımızı kör makaslarla dilim dilim ederiz

İki tane elimiz var deriz;

Bin tane elimiz olsaydı
 Bini birbirinin aynı olurdu deriz.
 999 elimiz kâğıt gibi yansın,
 Bir elimiz güneş gibi dursun..
 Biz elbette dudak büker, hayret ederiz.”

Bütün bunlara rağmen Karakoç’un estetik-politik ilişkisi ile tavrını daha iyi ortaya koymak için şunun da belirtmek gerekir: Sezai Karakoç hiçbir politik gaye gütmeksizin edebiyatla ilgileniyor değildir. Bir önceki “Dava ve Edebiyat” bahsinde belirtildiği gibi bir denge kurmaya çalıştığı görülür. Bir derginin ideolojik yönünü baskın görmeye başlar ve bunu kendi dünya görüşüne aykırı bulursa oraya şiir ya da yazı göndermekten imtina etmektedir. *Körfez* kitabı çıktıktan birkaç yıl sonra Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın *Varlık* dergisine şiir göndermesi teklifini dünya görüşüne uymadığı gerekçesiyle reddeder (Karakoç, 1989e: 8). Davaya hizmet potansiyeli olan dergileri sanat değeri düşükse reddedebilir; ancak sadece sanat değeri yüksek olduğu için farklı ya da zıt kesimlerden gelen dergileri kabullenmez. Onlardan, kendi düşüncesine karşı doğrudan politik bir tutum içinde olmamalarını bekler.

Estetik ve Politğin Dışsal Boyutları

Buraya kadarki okuma biçimi daha çok Karakoç’un metinlerine dayanan içsel (yakın) bir okumaya dayanıyordu. Bu bölümde yine metinlerine bağlı olarak daha nesnel bir tabloyu dışsal (uzak) okumayla ortaya koymaya çalışacağız. Böylelikle Karakoç’un yazma seyri içinde estetik ve politik ilişkisine dair dönüşümü ana hatlarıyla da olsa görme şansımız olabilecek.

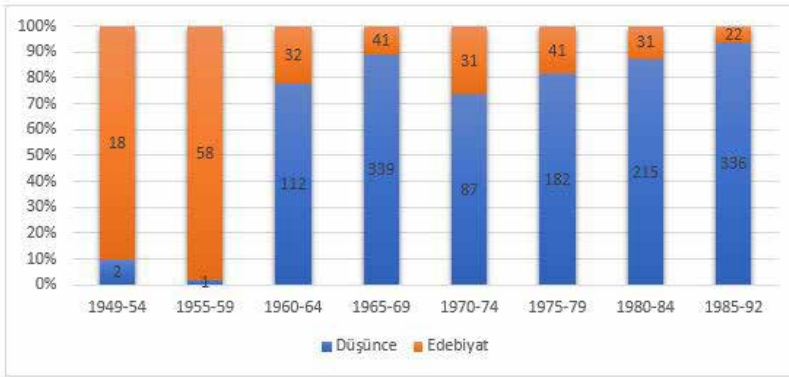
Dönüşüm kaçınılmaz olarak çağdaşı her düşünür ve edebiyatçı gibi Sezai Karakoç’u da içine alan bir dinamiktir. Özellikle 60’lı yıllardan itibaren Soğuk Savaş ikliminin sağ ve sol odaklı düşünme biçimi, hayatın birçok alanını olduğu gibi edebiyat alanını da kuşatmıştır (Örnek, 2015). Öte yandan 27 Mayıs Darbesi ile politik atmosfer daha da sertleşir. Bu durum yazar ve şairlerin kendi politik kimliklerine uygun camiaların yayın organlarına doğru kaymalarına ve politik olanla ilgilerinin artmasına neden olmuştur. Bu durumda edebiyat alanının özerkliğinin görece bir azalmaya gittiği, edebi hedefler ile politik hedeflerin örtüşme oranında bir artışın olduğu gözlemlenir (Başgüneş, 2015). Bu etkiden Karakoç da pek azade değildir ve *Diriliş*’in çıkışında böylesi bir ortamın etkisinin olduğu aşikârdır.

“Siyasi havanın bulanması kavgaya dönüşmesi ve kavganın kızışması artık Türkiye’nin nereye doğru gittiğini belli etmişti. Basın Demokrat Parti’yi,

Menderes’i yıkmaya karar vermişçesine her gün hücum halindeydi. İnönü önderliğinde muhalefet ve gençlik de harekete geçmişti. İnönü meclisteki konuşmalarıyla ortamı daha da sertleştiriyor, basınsa onun sözlerini bir ihtiyaç çağrısı gibi değerlendiriyordu. İşte bu havada ben kısa vadeli çalışmaların muhalefete ve komünistlere çatmakla yetinmenin fazla bir fayda vermeyeceğini düşünerek bir düşünce ve edebiyat dergisi ile yeni bir hareketin başlatılması gerektiği fikrine vardım. Yeni bir nesil gelmişti. Ortam otuz yıl öncesine göre çok değişmişti. Düşünüşte bir tazelenme ve yenilenmeye ihtiyaç vardı. Yeni bir dil ve üslup gerekiyordu. Bir süredir daldığım metafizik düşünceler de kendini ifade için beni zorluyordu bu fevkalade şartlar içinde doğdu *Diriliş*” (Karakoç, 1990a: 11).

Böylesi büyük çaplı olayların edebiyat alanını etkilemesi doğaldır. Ancak politik-estetik ilişkisi bağlamında Karakoç üzerinde oluşturduğu etki nasıl seyretmiştir? Onun edebiyat hayatının görece erken dönemlerindeki çizgisinde ne tür bir değişmeye sebep olmuş olabilir? Politik hayatla birlikte kültürel hayatın da kutuplaştığı bir ortamda Karakoç’un da dümeni tamamen politik olana doğru kırdığı söylenebilir mi? Karakoç’un edebiyat alanına girişinden edebiyatla hep içli dışlı olduğu 90’lara kadar olan süreci izlemek bize bu konuda bir fikir sunacaktır.

Grafik 1: Karakoç’un Süreli Yayınlarındaki Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımı (Beş Yıllık Periyotlar)

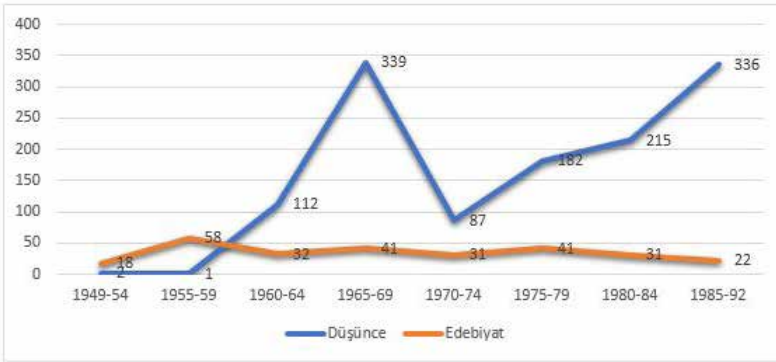

Yukarıdaki grafikte yazı hayatının başlangıcı ile birlikte Karakoç’un muhtelif dergilerde çıkan düşünce ve edebi yazılarının dağılımı görülmektedir². Düşünce yazıları kendi içinde çeşitlilik göstermektedir. Karakoç, *Diriliş* yazılarından iç politikaya, dış politikadan siyasi portrelere kadar çok geniş bir

2 Grafiğin ve bundan sonra gelecek grafiklerin oluşumunda kullanılan veriler *İslamcı Dergiler Projesi*’nin online arşivinden (<https://idp.org.tr/>) ve Karataş’ın (1994) çalışmasından elde edilmiştir.

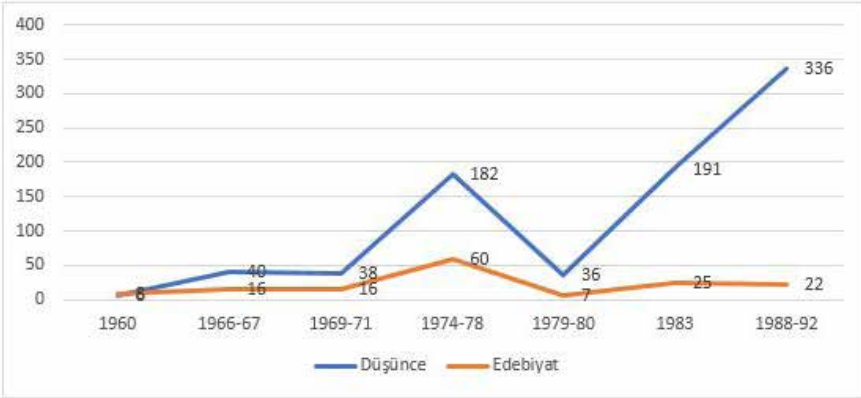
skalada düşünce yazısı üretmiştir. Edebiyat yazılarında ise şiirleri, poetika yazıları, hikâye ve piyesler yer almaktadır. Grafiğe göre, ilk bakışta, Karakoç'un edebiyat yazıları ilk yıllarda yoğunlukta iken 60'larla birlikte ağırlıklı olarak politik yazılardan oluşan düşünce yazıları önemli bir artış göstermektedir. Bunda, elbette 60 sonrası politik ortamın etkisi vardır. 60'lardan sonra Karakoç'un yazı faaliyetlerinin önemli bir kısmı kendi dergisi olan *Diriliş*'e kaymış, tamamen kendi kontrolünde bir dergi olması dolayısıyla elde ettiği editoryal özgürlük yazı hayatını istediği gibi sürdürme şansı sağlamıştır. Buunla birlikte derginin kimi zaman gazete şeklinde günlük çıkıyor olması ve dolayısıyla aktüel olayları sıkı takip eden bir sürece girmesi, düşünce yazılarının edebi yazılara göre artmasında önemli olmuştur. Örneğin *Diriliş*'in 1980-1984 periyodunda (özellikle 1983'te) günlük gazete şeklinde çıkması metinlerin türsel dağılımını da etkilemiştir. Elbette şiir yazmanın ya da çevirmenin aktüel bir meseleyi yazmaya oranla gerektirdiği zihinsel emek düşünüldüğünde bu normal görünmektedir. Peki bu durum Karakoç'un estetiği terk edip politiği seçtiği anlamına mı gelmektedir? Bunun için aşağıdaki grafikteki kronolojik kıyas daha iyi bir fikir verecektir.

Grafik 2: Metinlerin Yıllara Göre Seyri

Bir önceki grafikte düşünce ve edebiyat metinleri arasındaki dramatik fark bu grafikte daha anlamlı hale gelmektedir. Karakoç'un en fazla edebi metin yazdığı dönem II. Yeni hareketiyle ilişkilerinin kuvvetli olduğu döneme rast gelse de bu, daha sonra estetiği terk edip politiği kucakladığı anlamına gelmemektedir. Edebiyat metinlerinin yazı hayatı boyunca ilerleyen yatay seyri ve dramatik bir değişikliğin olmaması Karakoç'un giderek edebi olandan koptuğu düşüncesini güçsüzleştirmektedir. 1950'lerin ortasından itibaren yoğunlaşan yazı hayatı, edebiyat boyutunda, bir istikrar sergilemiş görünmektedir. Edebiyat yazılarında düşüş yaşanan zaman aralıkları 60 sonrasında *Diriliş*'in kapalı olduğu ya da devlet tarafından süreli yayınların engellendiği dönemlere rast gelir ki o yıllarda -son dönem hariç- düşünce yazıları da azalış gösterir. Düşünce yazılarında 60'lı yılların ortasında ve 80'li yıllarda görülen dramatik artış, yazarın edebiyatı terk etmesiyle değil gerek *Diriliş*'te gerekse yazdığı diğer yayın organlarında gündelik yayın periyoduna geçilmesi ile ilgilidir. Bu durumu daha iyi görmek ve yazı seyrinin politik olana kayıp kaymadığını anlamak için son olarak kendi yayın organı olan *Diriliş*'in 60 sonrası çıkan yedi ayrı döneminde Karakoç'un metinlerinin dağılımına bakılabilir.

Grafik 3: *Diriliş* Dergisi'nin Dönemlerine Göre Metinlerin Dağılımı

Diriliş dergisi Karakoç'un edebi ve fikri hayatının köşe taşıdır. 1960 sonrasındaki serüvenini ortaya koyan temel yayın organıdır. Karakoç düşüncesinin, medeniyet tasavvurunun, politik ideallerinin yayıldığı mecra *Diriliş*'tir. Öyle ki 1990'da kurduğu *Diriliş* Partisi'nin programını başka bir yerde değil derginin 1990 tarihli 88 ve 89. sayılarında kamuoyuyla paylaşır. Az önce bahsedildiği üzere derginin kuruluş gerekçesi de hayli politik esintiler taşır. Ancak grafiğin de gösterdiği üzere *Diriliş*'teki metinlerin ağırlıkları tıpkı genel yazı hayatını anlatan grafiklerin gösterdiği gibi belirli bir tutarlılık sergiler. Elbette yazma sürecinin doğası gereği politik eğilimi yansıtan yazılar edebi yazılara göre daha fazladır. Ancak dönemlere göre dağılım oranlarına bakıldığında -son dönem haricinde- belirli bir çizginin takip edildiği görülür. Karakoç, kimi zaman yoğun politik gündeme angaje olduğu dergide edebi çizgiyi de sürdürmüştür. Bu durumu derginin değişen dönemlerdeki yayın sıklığı da ifade eder. *Diriliş* kimi zaman gündelik gazete şeklinde çıkmış ve gündelik politikaya daha angaje bir görünüm sergilemiş kimi zaman "Haf-talık Düşünce, Edebiyat ve Siyaset Dergisi" alt başlığı ile perspektifini geniş tutmuştur. Bütün bu süreçler içerisinde Karakoç'un "Dava"dan bağımsız düşünülemez biçimde estetik yanını da diri tuttuğu görülür. Nasıl ki *Büyük Doğu* bir Necip Fazıl dergisi ise *Diriliş* de şüphesiz bir Sezai Karakoç dergisidir. Ancak bu durum derginin "kapalı devre" çalışan bir politik araç olduğu anlamına gelmez. Üstelik bu tür şahıs odaklı dergilerin önemli bir merkez haline gelerek kültürel alanı gerek eser gerek insan açısından beslediği de unutulmamalıdır (Aktay, 2005: 110). Karakoç'un *Diriliş*'in ikinci dönemi için söyledikleri bir yandan derginin şahıs merkezli, görece katı bir işleyişini işaret etse de aynı zamanda edebi alan içinde aktif bir üretim mecrası olduğunu işaret etmektedir.

"Gece gündüz çalışarak aylık düşünce ve edebiyat dergisi niteliği ile dirilişi ilk çıkışından 6 yıl sonra yeniden Mart'ta çıkardım. 48 sayfa renkli kapaklı mümkün merteye ciddi bir dergi olarak. Arkadaşlar çevresinde bir hareket, umut ve yeni düşünceler kaynağı oldu *Diriliş*. Yetenekli olup da yazmaya yatkın olmayan arkadaşlarımı zorladım. Kimilerine yazı yazdırdım, kimilerine çeviri yaptırdım. Konuları genellikle ben verdim. Tercüme edilecekleri ben seçtim. Tercümele-ri, kimi zaman yazılan hatta bazen şiirleri düzelttim. Bir kadro doğurmak için büyük çaba sarf ettim. Genç yaşlı diye bir ayrım yapmadım. Gençlere de büyük güvenle yer verdim. Zaten geceleri geç vakitlere kadar kahvede gençlerle oturup konuştuğumdan onlar belli bir etki içinde idiler. Hazır bir ortam vardı onlar için. Böylece geniş kitlelere yansımaya da belli çevrelerde *Diriliş* hareketinin yeni bir atılım olduğu, yeni bir ekol doğurduğu az çok anlaşılıyor ve seziliyordu" (Karakoç, 1990b: 8).

Sonuç

Estetik ve politik arasındaki gerilimli ilişki bir sanatçının, yazarın ya da şairin kendi alanındaki kariyerinde ve dahası kendi alanı dışına çıkıp başka alanlarda var olmaya çalıştığı anda önündeki en önemli eşik olarak durmaktadır. Bourdieücü bir deyişle, estetik alanda gösterdiği performans edebiyatçının politik arenada boy gösterebilmesine de kapı aralayabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Karakoç'un yazı hayatı bize bir sanatçının, edebiyatçının kamusal (politik) meselelere ilişkin sözlerinin kabul edilebilirliğini kendi (estetik) alanında yaptıkları ile doğrudan ilgili olduğunu göstermektedir.

Karakoç, yazı hayatına politik yazılarla, aktüel meselelerle başlamış değildir. Yukarıdaki grafiklerin de gösterdiği gibi onu edebiyat alanında muteber kılan, farklı çevrelerle ilişki geliştirmesini sağlayan ilk dönem yazı hayatı, özellikle şiirleri çerçevesinde gelişmiştir. Karakoç, şairliğinin gücü sayesinde farklı edebi çevrelerce tanınıp belli bir şöhrete kavuşmuş ve aynı anda estetik yönü takdirle karşılanarak edebiyat alanında belirli bir itibar da kazanmıştır. Edebiyatla daha çok içli dışlı olduğu 1990'lara kadar olan kırk yıllık süre içerisinde kendi deyimiyle, zaman zaman "ideolojik" şiirler yazsa da bu ona has bir özellik olmayıp içinde bulunduğu edebi alanın Türkiye'deki işleyişinin bir parçası halini almıştır. Şiirlerinde ideolojik denilebilecek mahiyeti de şiir alanının gereklerinin filtresinden geçirerek ortaya koymuştur. Bu sebeple şiir ve estetik anlayışının sadece politik duruşunun bir süreği olmaktan çok bu politik duruşu da besleyen yaygınlaştıran ve kitleleşmesini sağlayan ana güç olduğu söylenebilir.

Yazının başında da belirtildiği gibi, şöhret ve itibar arasında edebiyat alanı için bir ters orantı olduğu olgusu göze çarpar. Ancak Sezai Karakoç için bunun işlediğini söylemek doğru görünmüyor. Bu, kişisel özellikleri kadar içinde bulunduğu şiir ve edebiyat alanının dinamiklerini iyi takip eden ve gözetken bir tutumu benimsemesi ile de ilgilidir. Sezai Karakoç'un itibarının şöhretinden geldiğini değil şöhretinin itibarından geldiğini belirtmek gerekir. Özellikle edebiyat dünyasında şairliğiyle kazandığı itibar onun diğer alanlarda da aktif hale getirmiştir. Sözü dinlenen, takip edilen bir insan olmasında şairliğinin etkisi yadsınamaz derecede önemlidir. Karakoç, politik kişiliği ile öne çıkan birisi olduğu için iyi bir şair olarak görülmez; tersine iyi bir şair olduğu için politik kişiliği dikkate alınır. Böylece Karakoç'un edebiyat serüveni estetik ve politik arasındaki gerilimli ilişkinin ortasına kurulmuş olur. Her iki taraftan da vazgeçmeyen Karakoç, bir dengenin peşinde koşar. Estetik ve politik arasındaki gerilimli ilişkide Sezai Karakoç'un konumunu

bu uçlar arasında sürekli gidiş gelişlerle beliren bir “hem içerde hem dışarda” olma durumu oluşturur. Karakoç şiirde estetiğin öne çıktığı II. Yeni akımıyla ilişkisinde içerde görünürken politik duruşuyla kendini dışarı çekmiş, yine politik duruşuyla muhafazakâr-sağ akıma yakın görünürken estetik tavrıyla kendini oranın da dışında tutmaya çalışmıştır. Yeri geldiğinde II. Yeni şairlerinden varoluşsal bir ayrılık yaşadığını söylemekten çekinmezken kimi zaman da muhafazakâr çizgideki bir derginin şiir ve edebiyat anlayışını sığ ya da yetersiz görerek ondan uzak durmayı seçmiştir.³ Estetik ve politik arasındaki gerilim ve bu gerilimde gidiş gelişler Karakoç için bir kafa karışıklığı, kararsızlık ya da tutarsızlık olarak değerlendirilemez. Görünen o ki bu tavır, Karakoç’un edebi çizgisinin ana hattıdır. Onu meşhur ve muteber yapanın bu tavrı olduğunu söylemek bir abartı sayılmaz.

Kaynaklar

- Aktay, Y. (2005). “Entelektüel ve Cemaat”. *Entelektüel ve İktidar* (Ed. K. Çağan). İçinde (s. 93-111). Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2018). “Edebiyat Sosyolojisi ve Hayat”. *Edebiyat Sosyolojisi* (Ed. K. Alver). İçinde (s. 273-288). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Armağan, Y. (2012). *İmkansız Özerklik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başgüney, H. (2015). *Yazarlar Çağı: Türkiye’de 1960 ile 1980 Arasında Edebi Üretim ve Politika*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Bourdieu, P. (1999). *Sanatın Kuralları* (N. K. Sevin, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Büyükokutan, B. (2018). “Sekülerleşme ve Devlet: Mardin Tezi, Edebiyat Alanları ve Toplumsal Sermaye”. *Journal of Economy Culture and Society*, Sayı: 58, 177-194.
- Büyükokutan, B. (2019). *Medeni Cumhuriyet: Katılımcı Hayatın Sosyolojisi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Göle, N. (2016). “80 Sonrası Politik Kültür”. *Türk Siyasal Hayatı* (Ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay). İçinde (s. 559-571). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Kahraman, H. B. (2000). *Türk Şiiri, Modernizm, Şiir*. İstanbul: Buke Yayınları.
- Kanık, O. V. (1997). *Seçme Şiirler* (2. Baskı). İstanbul: Adam Yayınları.
- Kanter, B. (2018). “İkinci Yeni Şairlerinin Bakışıyla Sezai Karakoç” (3. Baskı). *Hece*, Sayı: 73, 300-309.
- Karakoç, S. (1989a). “Hatıralar”. *Diriliş*, Sayı: 45, 6-8.
- Karakoç, S. (1989b). “Hatıralar”. *Diriliş*, Sayı: 56, 10-12.
- Karakoç, S. (1989c). “Hatıralar”. *Diriliş*, Sayı: 61, 12-13.
- Karakoç, S. (1989d). “Hatıralar”. *Diriliş*, Sayı: 73, 6-8.
- Karakoç, S. (1989e). “Hatıralar”. *Diriliş*, Sayı: 74, 8-9.

3 Elbette bu durum Karakoç’un genel görüşünü ifade etmez. Yani Karakoç’un fikirlerinde sağın estetik olarak geri, solun ise ileri olduğuna dair genel geçer bir kamı yoktur.

- Karakoç, S. (1990a). "Hatıralar". *Diriliş*, Sayı: 84, 7-11.
- Karakoç, S. (1990b). "Hatıralar". *Diriliş*, Sayı: 104, 7-9.
- Karakoç, S. (1991). "Hatıralar". *Diriliş*, Sayı: 127-128, 17-19.
- Karakoç, S. (1992). "Hatıralar". *Diriliş*, Sayı: 131-132-133, 9-12.
- Karakoç, S. (2012). *Edebiyat Yazıları II* (4. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2014). *Edebiyat Yazıları I* (6. Baskı). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karataş, T. (1994). *Sezai Karakoç (Hayat-Sanat-Tenkit)*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karataş, T. (2018). "Sezai Karakoç ve İkinci Yeni" (3. Baskı). *Hece*, Sayı: 73, 291-299.
- Korkmaz, F. (2012). *İkinci Yeni Limanı: Pazar Postası*. İstanbul: Salkımsöğüt Yayınları.
- Koytak, E. (2018). "İkinci Yeni ve İslamcılığın Yeniden Doğuşu: Sezai Karakoç'un *Şiir Sanatı* Dergisi". *İslam'ı Uyandırmak: Çok Partili Yaşama Geçilirken İslamcı Düşünce ve Dergiler* (Ed. L. Sunar). İçinde (s. 465-478). İstanbul: İLEM.
- Lekesiz, Ö. (2011). "İslami Türk Edebiyatının Değişen Yüzü". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C. 6* (Ed. Y. Aktay). İçinde (s.962-978). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moretti, F. (2021). *Uzak Okuma* (O. Gayretli, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Örnek, C. (2015). *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı*. İstanbul: Can Yayınları.